

**Archeologienota
Mechelen – Sint-Jacobstraat
(Ursulinen)**

Jordi Bruggeman en Bénédicte Cléda

Temse
2017

Colofon

Rapporten van het archeologisch onderzoeksbureau All-Archeo bvba

All-Archeo bvba
Laagstraat 12
9140 TEMSE

Wettelijk depot nummer
D/2017/12.807/14

© All-Archeo bvba

Alle rechten voorbehouden. Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd en /of openbaar gemaakt worden door middel van druk, fotokopie, microfilm of op welke wijze dan ook, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de opdrachtgever.

All-Archeo bvba aanvaardt geen aansprakelijkheid voor eventuele schade voortvloeiend uit de toepassing van de adviezen of het gebruik van de resultaten van dit onderzoek.

Inhoudsopgave

1	Inleiding	4
2	Verslag resultaten bureauonderzoek	5
2.1	Administratieve gegevens	5
2.2	Archeologische voorkennis	6
2.3	Onderzoeksopdracht	9
2.3.1	Vraagstelling en randvoorwaarden	9
2.3.2	Beschrijving geplande werken.....	9
2.3.3	Werkwijze	11
2.4	Assessmentrapport	11
2.4.1	Landschappelijke ligging van het onderzochte gebied.....	11
2.4.2	Historische beschrijving van het onderzochte gebied	17
2.4.3	Het onderzochte gebied in zijn archeologisch kader	25
2.4.4	Interpretatie van het onderzochte gebied en synthese.....	28
2.4.5	Afweging noodzaak verder vooronderzoek	30
2.4.6	Samenvatting gericht op een gespecialiseerd publiek.....	30
2.4.7	Samenvatting gericht op een niet gespecialiseerd publiek.....	30
3	Bibliografie	31
3.1	Publicaties	31
3.2	Websites.....	31
4	Bijlagen	33
4.1	Archeologische periodes	33
4.2	Plannenlijst	33
4.3	Fotolijst.....	34

1 Inleiding

De archeologienota werd opgemaakt naar aanleiding van de aanvraag van een stedenbouwkundige vergunning waarbij de totale oppervlakte van de ingreep in de bodem 100 m² of meer beslaat, de totale oppervlakte van de kadastrale percelen waarop de vergunning betrekking heeft 300 m² of meer bedraagt en waarbij de betrokken percelen binnen een archeologische zones liggen, opgenomen in de vastgestelde inventaris van archeologische zones,¹ zoals bepaald in artikel 5.4.1 van het Onroerenderfgoeddecreet van 12 juli 2013. Het gaat meer bepaald om de historische stadskern van Mechelen. Het onderzoeksgebied valt niet binnen een beschermde archeologische site, noch binnen een gebied waar geen archeologisch erfgoed te verwachten valt.²

Alle coördinaten die weergegeven worden, zijn uitgedrukt in Lambert 72, tenzij anders vermeld.

De uitvoering van vooronderzoek zonder ingreep in de bodem gaat steeds de uitvoering van vooronderzoek met ingreep in de bodem vooraf. Het doel van een archeologisch vooronderzoek wordt immers met een minimum aan destructie van het archeologisch erfgoed bereikt.

¹ <https://geo.onroenderfgoed.be>

² <https://geo.onroenderfgoed.be>

2 Verslag resultaten bureauonderzoek

Het doel van de archeologische bureaustudie is de aanwezigheid, aard en bewaringsomstandigheden van de archeologische monumenten te kunnen inschatten, de landschappelijke opbouw van het gebied te kennen, om de impact van de werken op het aanwezige archeologische erfgoed in te schatten en daaruit concrete aanbevelingen te formuleren voor de verdere prospectiestrategie.

2.1 Administratieve gegevens

Projectcode: 2016L157

Erkend archeoloog: All-Archeo bvba, OE/ERK/Archeoloog/2015/00018

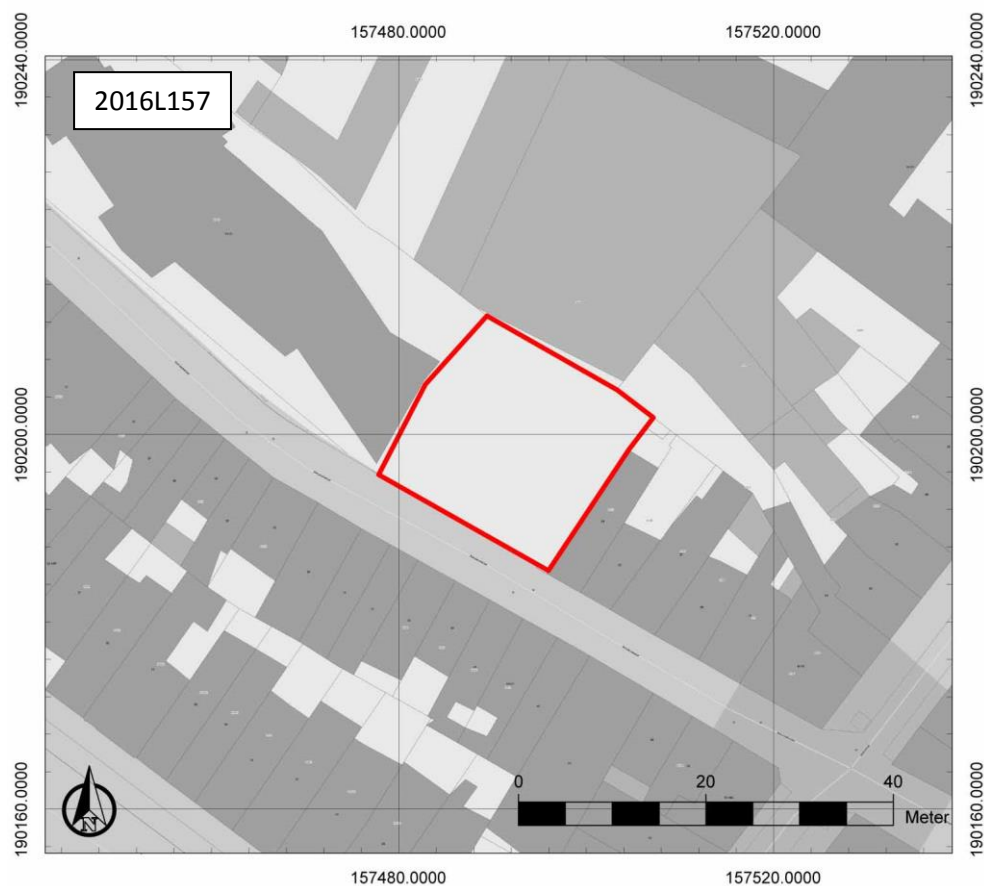
Locatie (provincie, gemeente, deelgemeente, adres, toponiem): Antwerpen, Mechelen, Mechelen, Sint-Jacobstraat, Sint-Jacobstraat

Bounding box x/y Lambert 72 coördinaten:

- 157478, 190196
- 157489, 190213
- 157545, 190262
- 157538, 190265

Kadastrale percelen: Mechelen, afdeling 1, sectie D, nummer 969p

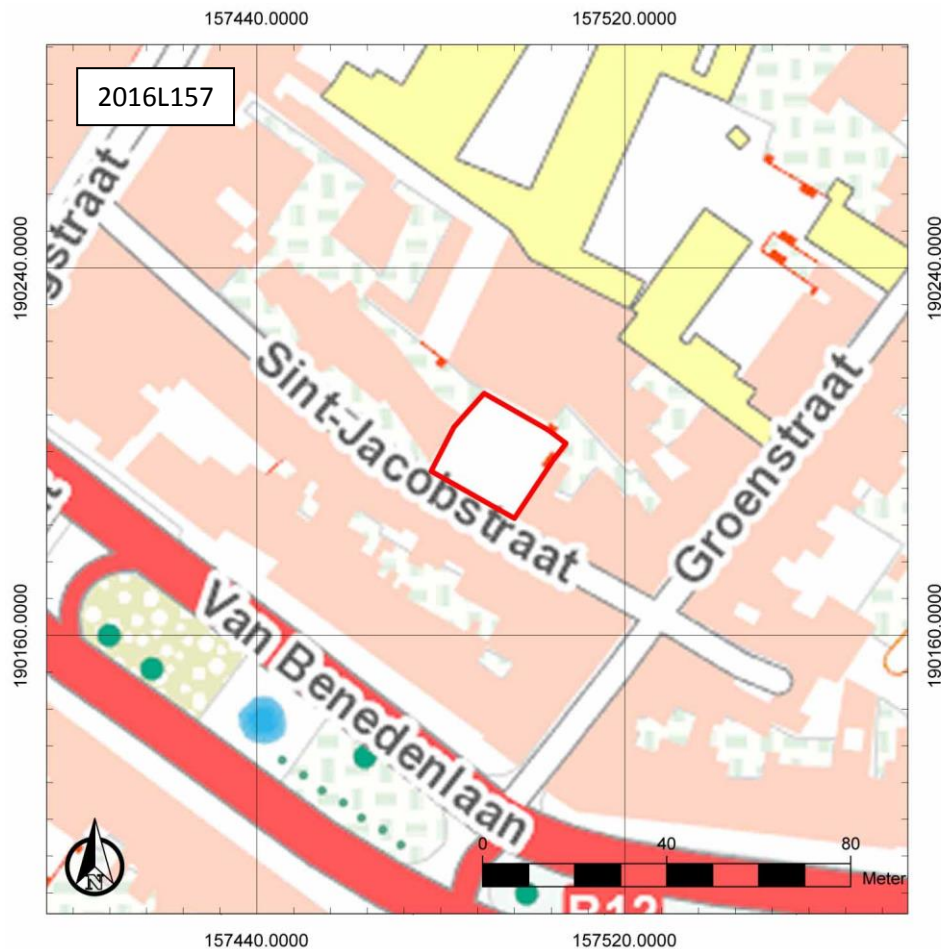
Kadastraal plan:

Figuur 1: Kadastraal plan met aanduiding van het onderzoeksgebied in rood (www.geopunt.be)

Oppervlakte onderzoeksgebied: ca. 435 m²

Topografische kaart:

Figuur 2: Topografische kaart met aanduiding van het onderzoeksgebied (<https://www.dov.vlaanderen.be>)

Begin- en einddatum uitvoering onderzoek: 04/01/2017 – 31/01/2017

Relevante termen uit de thesauri bij de Inventaris Onroerend Erfgoed: bureauonderzoek, metaaltijden, Romeinse tijd, middeleeuwen en nieuwe tijd.

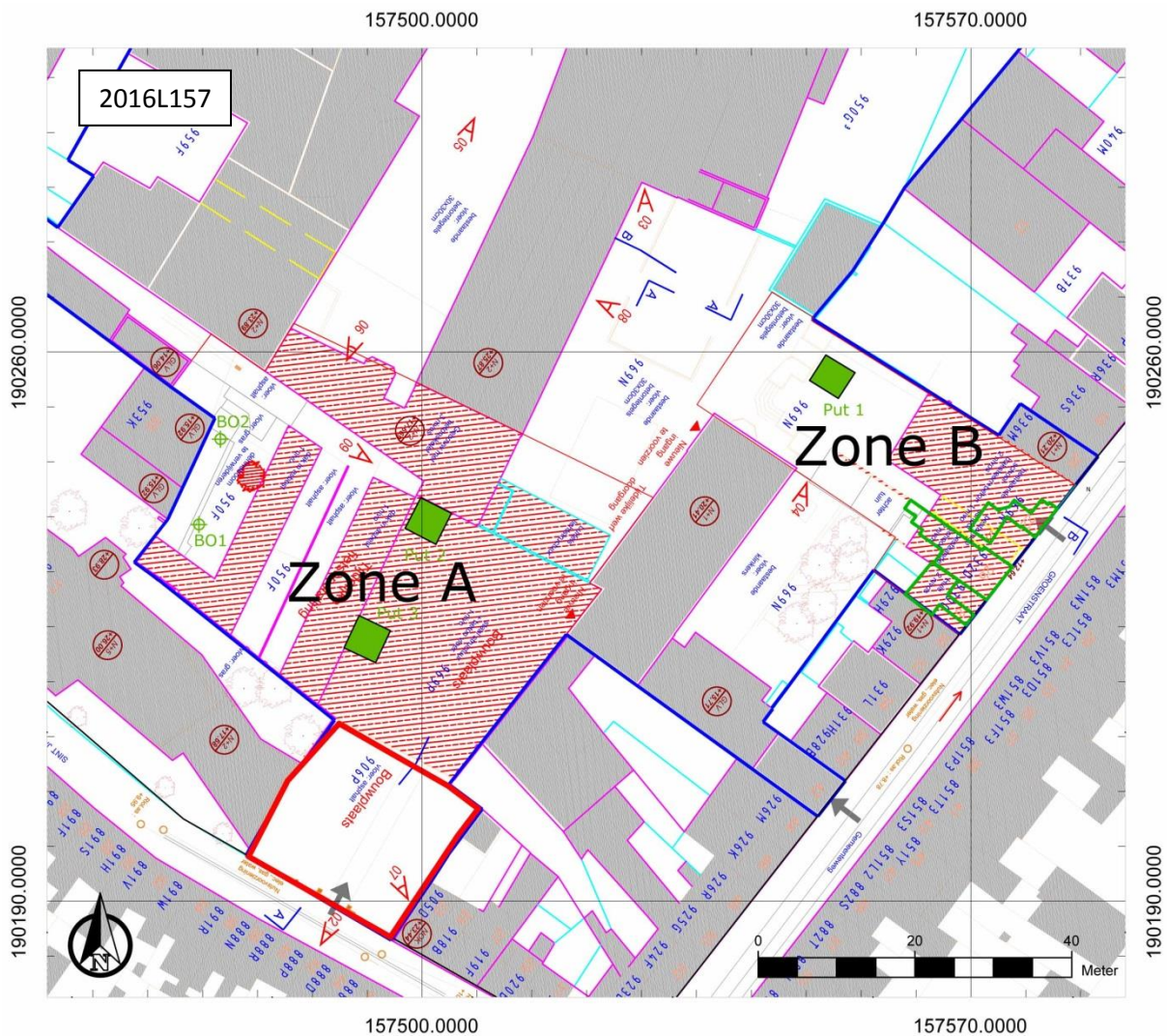
Verstoorde zones: er zijn geen gekende verstoorde zones.

2.2 Archeologische voorkennis

Ter hoogte van het onderzoeksgebied werd in maart en april 2016 een archeologisch proefputtenonderzoek uitgevoerd, opgedeeld in twee zones (Figuur 3 en Figuur 26, Ursulinen zone A en zone B). Drie proefputten werden aangelegd. Het onderzoeksgebied bevindt zich in zone A (proefput 2 in noorden, proefput 3 in zuiden). Naar aanleiding van dit onderzoek werd een opgraving geadviseerd ter hoogte van deze bouwblokken.³ Deze opgraving werd nog niet uitgevoerd. Bij het proefputtenonderzoek werden archeologische sporen vastgesteld die aanvangen vanaf het maaiveld tot 1,20 m onder het maaiveld (bovenzijde verbruiningshorizont (zone A) of C-horizont (zone B)). Er werden geen restanten van een podzolbodem vastgesteld. De vastgestelde archeologische sporen

³ Bruggeman/Coremans 2016, 5 en 71-75

bestaan uit muren, (puin)kuilen, paalsporen en een greppel. Ter hoogte van het pand Groenstraat 22 werd een bewaarde historische kelder vastgesteld. De vastgestelde archeologische sporen zijn goed bewaard. In beide zones reiken de vastgestelde sporen tot circa 1,80 m onder het maaiveld.⁴

Figuur 3: Situeringsplan proefputtenonderzoek (groen) ten opzichte van het huidige onderzoeksgebied (rood)

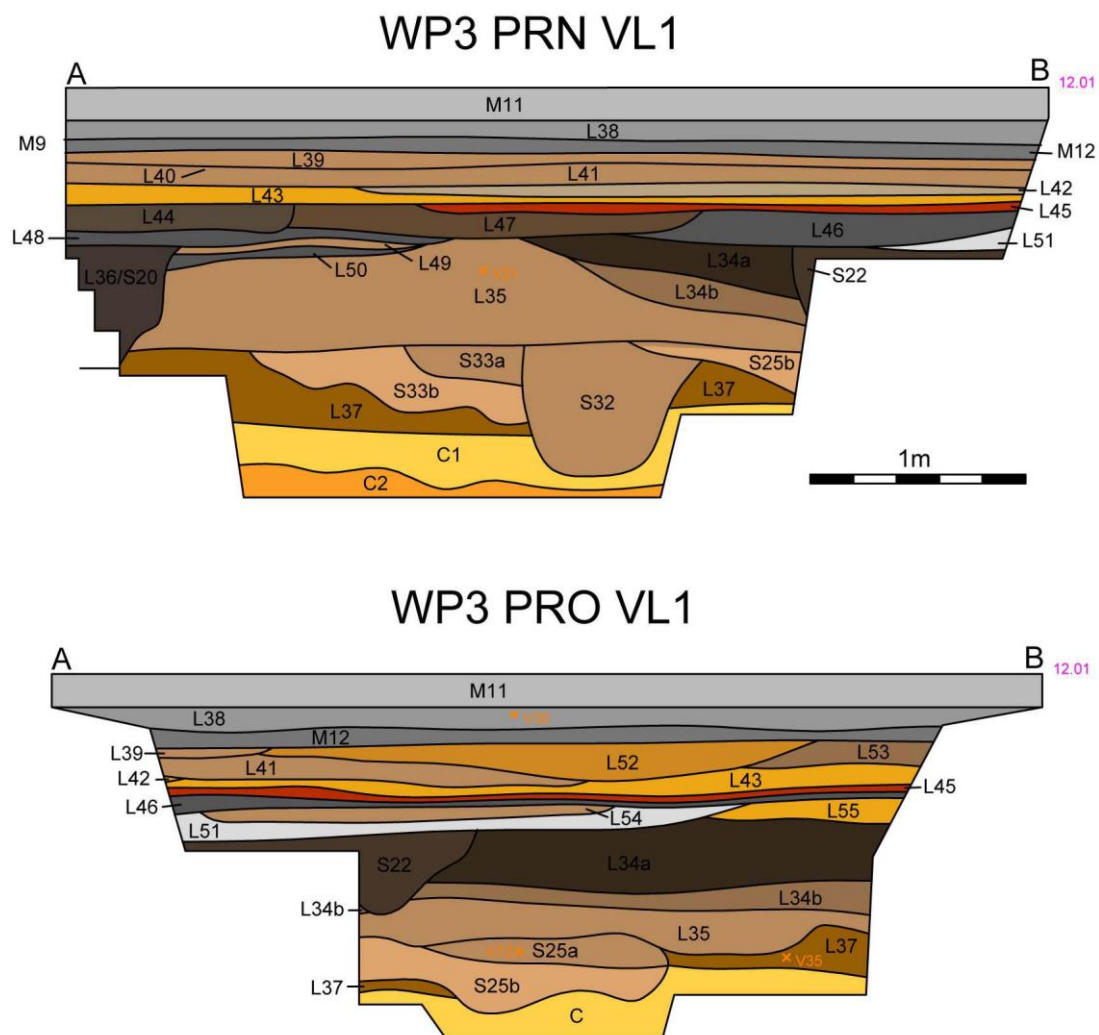
De vastgestelde sporen kunnen duidelijk aan verschillende archeologische niveaus toegeschreven worden met telkens een specifiek tijds kader. Ze kunnen ondergebracht worden in twee tijdvakken, namelijk de late middeleeuwen/nieuwe tijd en de nieuwste tijd. Het aantal vastgestelde archeologische niveaus bedraagt maximaal vier. De belangrijkste relevante niveaus zijn de bovenzijde van een cultuurlaag, tussen twee cultuurlagen en de bovenzijde van de B-horizont (Figuur 4). In verschillende lagen werden vondsten aangetroffen. Het oudste vondstmateriaal is vrij gefragmenteerd. De vondsten lijken voornamelijk te dateren in de 15de tot 17de eeuw en in de 19de of 20ste eeuw. Er zijn ook vondsten vastgesteld die vermoedelijk in de 13de of 14de eeuw kunnen geplaatst worden. Het lijkt dan echter om intrusief materiaal te gaan. Er zijn geen vondsten aangetroffen die te dateren zijn voor de late middeleeuwen. Dit is ondanks de goed bewaarde natuurlijke bodem niet verwonderlijk, gezien de beperkte omvang van de onderzoekspotten en de

⁴ Bruggeman/Coremans 2016, 64-65

doorgaans sterke ruimtelijke spreiding van pre-stedelijke sporen. Hierdoor is de kans op het aantreffen ervan tijdens een archeologisch vooronderzoek van deze aard eerder klein.⁵

Ter hoogte van de werkputten in zone A, die nabij het onderzoeksgebied zijn gesitueerd, en waarvan het maaiveld te situeren was ter hoogte van het huidige maaiveldniveau in het onderzoeksgebied, werden de relevante archeologische niveaus gedefinieerd op volgende dieptes:

- Bovenzijde cultuurlagen :ca. 80 cm onder het maaiveld of 11,20 m TAW;
- Bovenzijde B-horizont ("verbruining"): ca. 120 cm onder het maaiveld of 10,80 m TAW;
- Bovenzijde C-horizont: ca. 160 cm onder het maaiveld of 10,40 – 10,60 m TAW. Er werden geen sporen vastgesteld die op dit niveau aanvangen, maar de lichtere en uitgeloopte sporen zijn aan de bovenzijde van de B-horizont moeilijk te herkennen, waardoor een aantal sporen pas 'zichtbaar' zal worden aan de bovenzijde van de C-horizont.⁶

Figuur 4: Tekening werkput 3, profiel noord en oost (Bruggeman/Coremans 2016, 51, fig. 58)

⁵ Bruggeman/Coremans 2016, 65-66

⁶ Bruggeman/Coremans 2016, 69

2.3 Onderzoeksopdracht

2.3.1 Vraagstelling en randvoorwaarden

Naar aanleiding van omgevingsaanleg van een zone aansluitend bij de Sint-Jacobstraat binnen de contouren van de school in de Hoogstraat werd een archeologisch bureauonderzoek uitgevoerd. Hierbij staat de vraag centraal wat de impact zal zijn van de geplande werken op het archeologisch bodemarchief. Op basis daarvan wordt een afweging gemaakt of verder archeologisch onderzoek met ingreep in de bodem nodig is.

Volgende onderzoeksvragen worden behandeld:

- Welke aanwijzingen bevatten de bestaande bronnen over het archeologisch potentieel van het terrein?
- Wat is de landschapshistoriek en de gebruiksevolutie van het terrein?
- Wat is de impact van de geplande werken?

Randvoorwaarden: niet van toepassing

2.3.2 Beschrijving geplande werken

Op het terrein wordt omgevingsaanleg voorzien. De omgevingsaanleg omvat het verwijderen van de huidige verharding, die op heden het volledige onderzoeksgebied beslaat, het aanbrengen van nieuwe verharding met een oppervlakte van 86 m², het aanbrengen van grasdallen met een oppervlakte van 30 m² en ter hoogte van de rest van het onderzoeksgebied wordt groenaanleg voorzien. De bovenkant van de afwerking blijft op hetzelfde pas. In dat opzicht blijft het maaiveldniveau behouden.

Voor de aanleg van de verharding wordt een ingreep in de bodem voorzien van ca. 45 cm ten opzichte van het huidige maaiveld, de groenaanleg veroorzaakt een ingreep in de bodem van ca. 45 cm en de plantputten voor de bomen worden uitgegraven tot een diepte van ca. 60 cm.

Andere ingrepen die in de bouwzone worden voorzien zijn de aanleg van een septische put, een regenwaterput en een infiltratiesysteem (tot minstens circa 1,20 m -mv), aan de noordwestzijde van het onderzoeksgebied met een oppervlakte van circa 56 m². Er is geen typeprofiel beschikbaar.

Figuur 5: Ontwerpplan (HASA-architecten)

Legende

	OPM.	MAAT	AANTAL
Mozaieksteen 4 kleuren			86 m²
Synthetisch grasdallen bereikbaar			30 m²
Gras			211 m²
<i>Carex oshimensis</i> J.B. Greenwell Nederlands naam: Zage		4/m²	30-30 (63 m² 252)
A <i>Cornus stolonifera</i> Kakey Nederlands naam: kornoelje		2/m²	75-100 (13 m² 28)
B <i>Euonymus fortunei</i> Darr's blanket Nederlands naam: Japanse kardinaalsmuts		4/m²	60-60 (37 m² 148)
C <i>Lonicera ribes</i> Milgrus Nederlands naam: Chinese kamperboes		3/m²	60-60 (23 m² 69)
D <i>Catalpa binnardiana</i> "Aurea" Nederlands naam: Trompetenboom		HO	8 / 10 2
E <i>Pyrus calleryana</i> "Nigra" Nederlands naam: Karspuijn		HO	8 / 10 3
F <i>Pyrus calleryana</i> Chantecier Nederlands naam: Gierpeer		HO	8 / 10 3

PROJECT	URSULINEN																							
DBFM N°	236.000-V																							
LOCATE	URSULINEN Hogestraat 35 2000 Mechelen Antwerpen																							
KADASTER	afdeling 1, sectie D, nrs) B2D, 950v-3, 950g3, 950v-3, 950p, 950f, 950e, 950z, 9503, 950M, 950n, 950o.																							
PROMOTOR	DBFM Scholen van Morgen NV Sint-Lazarusstraat 4-10 1210 Sint-Jozef-ten-Noode Generaal Manager: Deril Geerts BVBA																							
AG Real Estate CORD Algemeentijd bouwheer	AGION Subsidiërende overheid	T: +32(0)2 809 67 22 E: info@scholenvanmorgen.be	Namen en statuut inschrijvende macht inschrijvende macht																					
ARCHITECT	Labeal architecture sprl Vlaamsesteenweg 121 1000 Brussel	E: +32 (0)2 502 89 96 E: labeal@labealarchitecture.be	Bureau Bouwtechniek nv																					
URF bvba Ingenieur Stabielheit	Teccon groep bvba Ingenieur Technicien	Schraai	1/50																					
Wijzigingen <table border="1"> <thead> <tr> <th>Versie</th> <th>Datum</th> <th>Omschrijving</th> </tr> </thead> <tbody> <tr> <td>Origineel</td> <td>08/05/2018</td> <td>ORIGINELE VERSIE</td> </tr> <tr> <td>A</td> <td>11/10/2018</td> <td></td> </tr> <tr> <td>B</td> <td>--/-2016</td> <td></td> </tr> <tr> <td>C</td> <td>--/-2016</td> <td></td> </tr> <tr> <td>D</td> <td>--/-2016</td> <td></td> </tr> <tr> <td>E</td> <td>--/-2016</td> <td></td> </tr> </tbody> </table>				Versie	Datum	Omschrijving	Origineel	08/05/2018	ORIGINELE VERSIE	A	11/10/2018		B	--/-2016		C	--/-2016		D	--/-2016		E	--/-2016	
Versie	Datum	Omschrijving																						
Origineel	08/05/2018	ORIGINELE VERSIE																						
A	11/10/2018																							
B	--/-2016																							
C	--/-2016																							
D	--/-2016																							
E	--/-2016																							
FASE			Bouwaanvraag																					
FASE			01/00																					
Bestandsnaam			PLAN Groene zone St. Jacobstraat sch: 1/50																					

2.3.3 Werkwijze

Het bureauonderzoek heeft betrekking op een zone die gekenmerkt wordt door een hoge densiteit aan bebouwing in het verleden. Daarom wordt bijzondere aandacht besteed aan de evolutie van de historische bebouwing. Voor het bureauonderzoek zijn de aardkundige gegevens online opgezocht via www.dov.vlaanderen en www.geopunt.be. De geomorfologische kaart en de bodemerosiekaart zijn niet beschikbaar voor het onderzoeksgebied. Het historisch kaartmateriaal is georeferereerd geraadpleegd op www.geopunt.be.

Het belangrijkste beschikbare historisch kaartmateriaal werd geraadpleegd om de gebruiksgeschiedenis van het onderzoeksgebied van de laatste eeuwen zo goed mogelijk te kennen. Met het stadsplan van Jacob van Deventer (1550-1565), het stadsplan van G. Braun en F. Hogenberg (1574), een kopie van het stadsplan van Jan van Hanswijck door Jan-Baptist de Noter (1812), de Kabinetskaart van de Oostenrijkse Nederlanden (1771-1778), een kadasterkaart (1824) en de Atlas der Buurtwegen (1841) worden zes momentopnames bekeken, voorafgaand aan de stafkaarten. De informatie afkomstig uit historisch kaartmateriaal kan een impact hebben op de inschatting van de kwaliteit van het eventueel aanwezige oudere bodemarchief. Beschikbare stafkaarten en luchtfoto's van het onderzoeksterrein werden geraadpleegd op www.geopunt.be en op www.cartesius.be. Ze worden enkel weergegeven in voorliggende studie wanneer ze een relevante bijdrage kunnen leveren aan de onderzoeksvragen met betrekking tot de landschapshistoriek, de gebruiksgeschiedenis van het terrein of de evolutie van de historische bebouwing.

In het kader van de vraagstelling rond het archeologisch potentieel van het terrein werden de Centrale Archeologische Inventaris en de landschapsatlas geraadpleegd. De Centrale Archeologische Inventaris is een inventaris van tot nog toe gekende archeologische vindplaatsen. Vanwege het specifieke karakter van het archeologisch erfgoed dat voor ons verborgen zit in de ondergrond, is het onmogelijk om op basis van de Centrale Archeologische Inventaris met zekerheid uitspraken te doen over de aan- of afwezigheid van archeologische sporen.

In het kader van het onderzoek werd contact opgenomen met de archeologische dienst van de stad Mechelen.

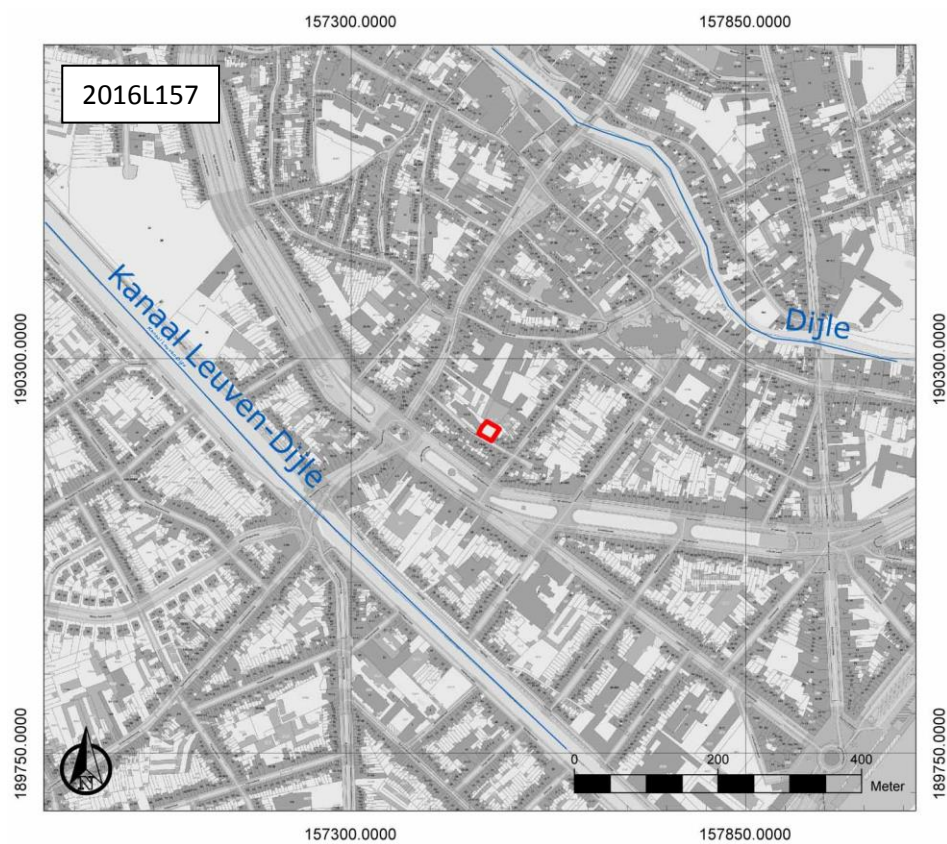
2.4 Assessmentrapport

2.4.1 Landschappelijke ligging van het onderzochte gebied

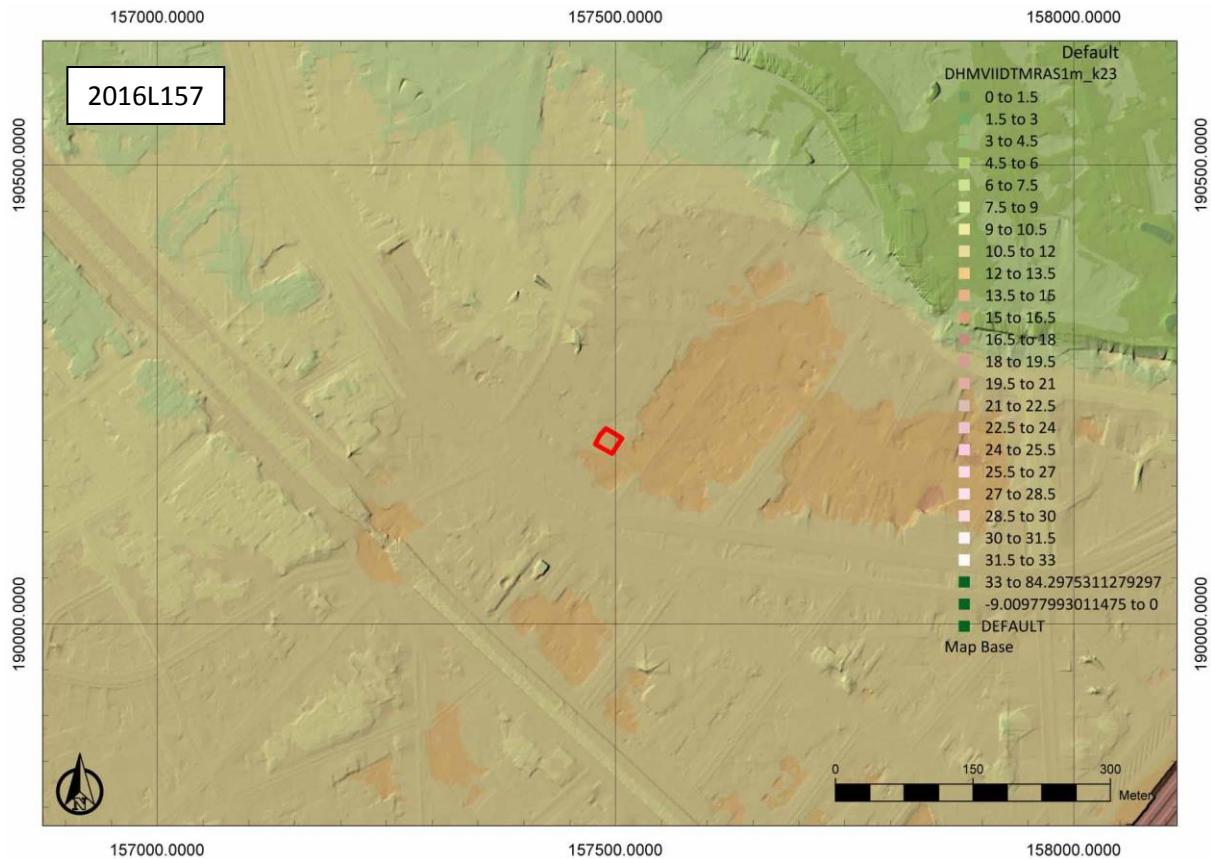
Het onderzoeksgebied is gelegen ten noordoosten van de Brusselpoort, in het zuidwesten van de stad Mechelen. Het terrein is meer bepaald gelegen ten zuiden van de Milsenstraat, ten oosten van de Hoogstraat en ten westen van de Groenstraat. Het bevindt zich ten noorden aansluitend op de Sint-Jacobstraat (Figuur 6). Volgens het gewestplan is het onderzoeksgebied gelegen in woongebieden met cultureel, historische en/of esthetische waarde. Hydrografisch behoort het terrein tot het Dijlebekken. De Dijle stroomt ten noordoosten van het onderzoeksgebied en ten zuidwesten loopt het Kanaal Leuven-Dijle (Figuur 7).

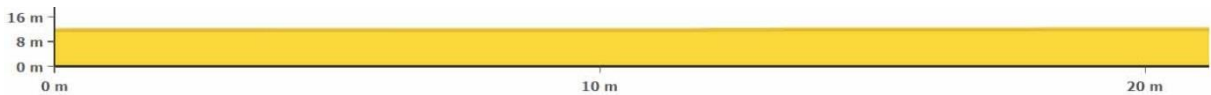
Figuur 6: Kleurenorthofoto van 2015 met aanduiding van het onderzoeksgebied (<https://www.geopunt.be/kaart>)

Figuur 7: Hydrografische kaart met aanduiding van het onderzoeksgebied (<https://www.geopunt.be/kaart>)

Figuur 8: Digitaal Hoogtemodel Vlaanderen II, DTM 1m, met aanduiding van het onderzoeksgebied

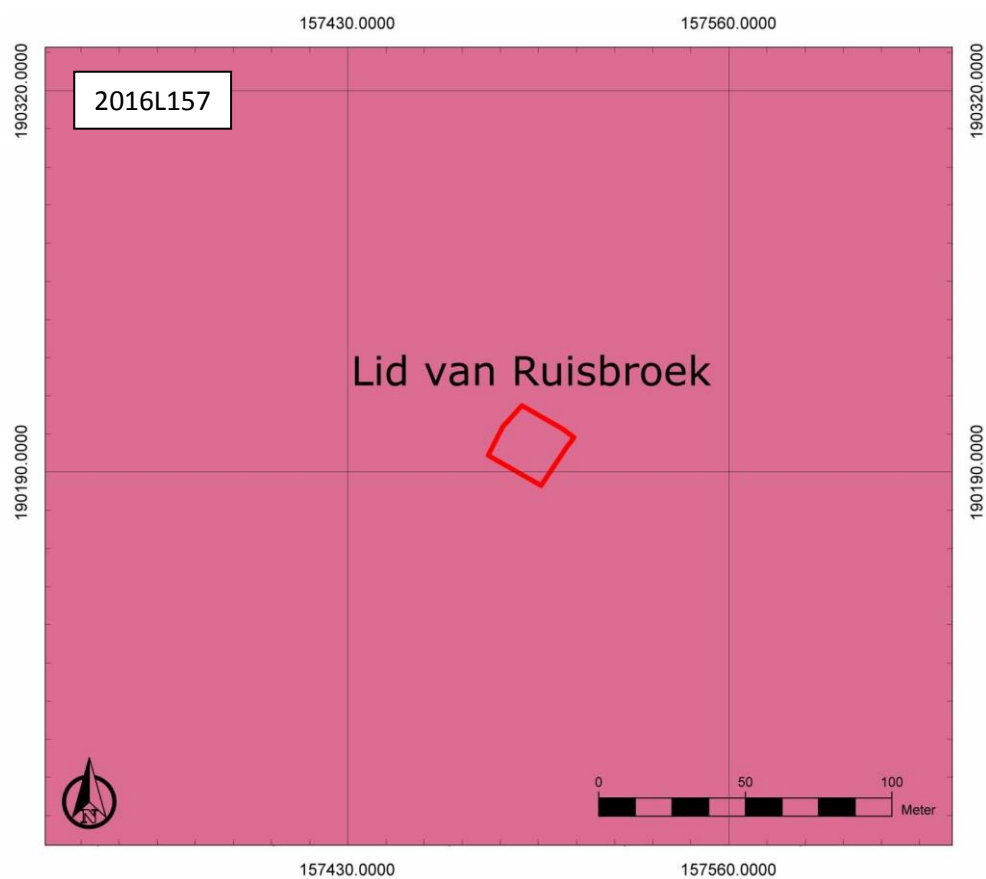
Figuur 9: Hoogteverloop van noordwest naar zuidoost (www.geopunt.be/kaart)

Het onderzoeksgebied bevindt zich in een vrij vlak gebied (Figuur 9), op een hoogte van ca. 12,0 tot 12,3 m TAW (Figuur 8). Het landschap wordt morfologisch bepaald door de zogenaamde cuesta van Boom, waarvan de hoogte in noordelijke richting toeneemt tot ongeveer 30 m.⁷ Het onderzoeksgebied is gelegen in een interfluvium, een hoger gelegen rug tussen de rivieren Zenne en Dijle.⁸ Het is specifiek gelegen op een van de hoogste locaties van de binnenstad, op de zacht aflopende noordwestflank (Figuur 8). De tertiaire ondergrond (Figuur 10) bestaat uit het Lid van Ruisbroek (ZzRu), dat bestaat uit licht groengrijs tot grijsbruin zand, dat sterk fossielhoudend is, met soms grote oesterschelpen.⁹

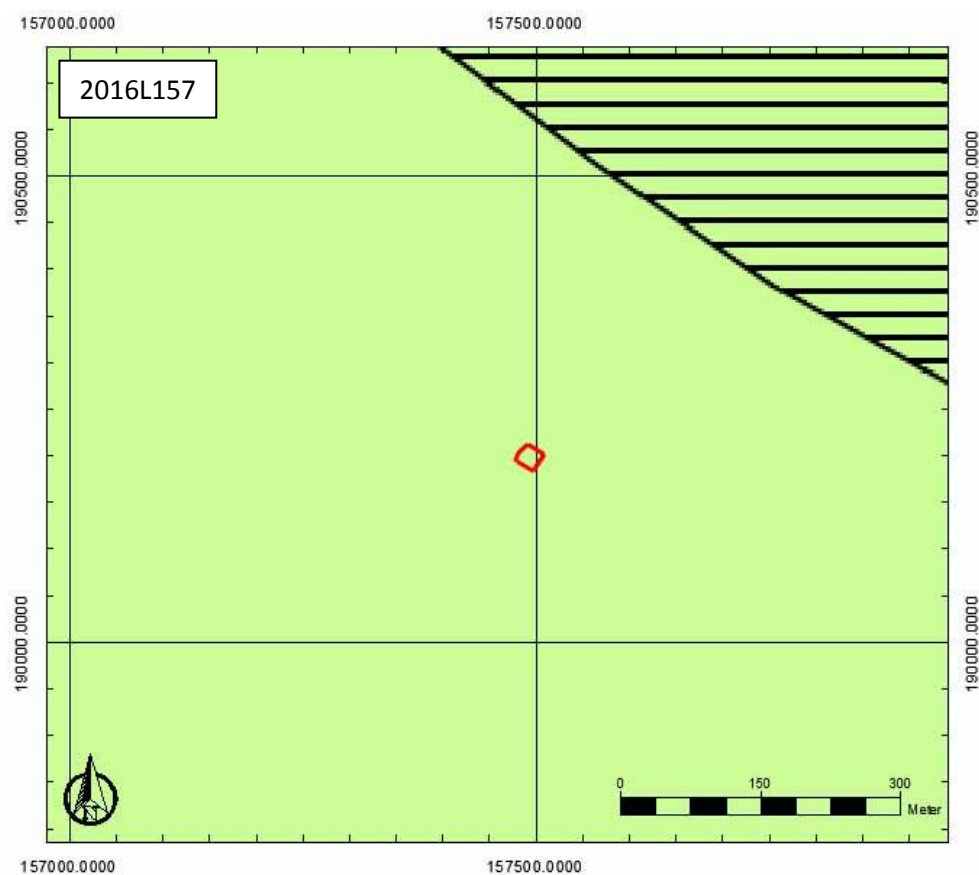
⁷ Bogemans 1996, 4

⁸ Kinnaer/Wouters 2007, 11

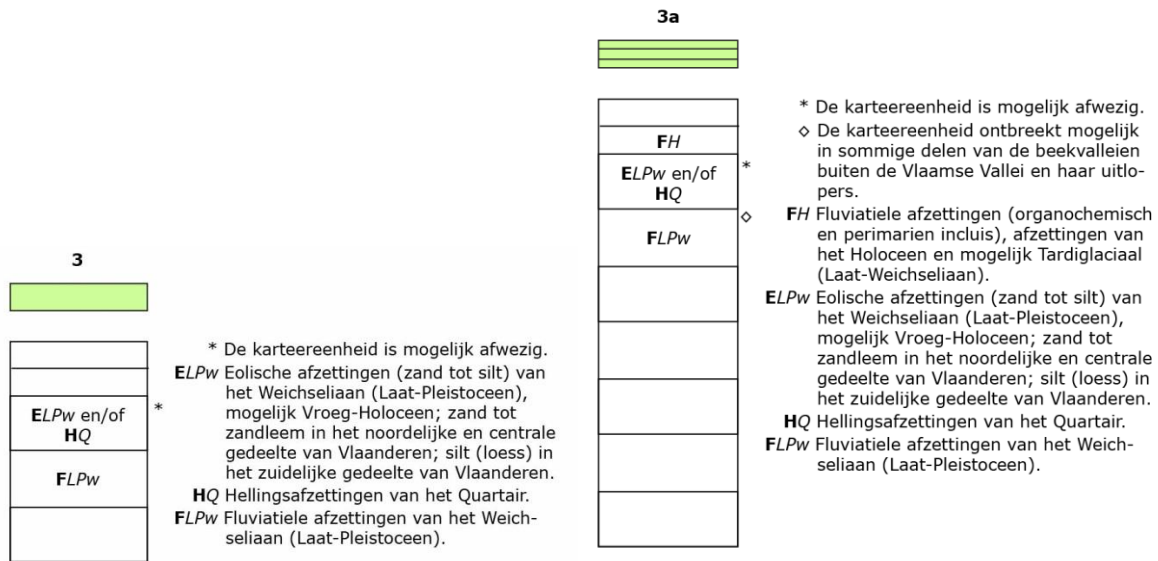
⁹ www.geopunt.be/kaart

Figuur 10: Tertiaire geologische ondergrond met aanduiding van het onderzoeksgebied (www.geopunt.be)

Figuur 11: Quartairgeologische kaart met aanduiding van het onderzoeksgebied (www.geopunt.be)

Figuur 12: Legende bij de quartairgeologische kaart

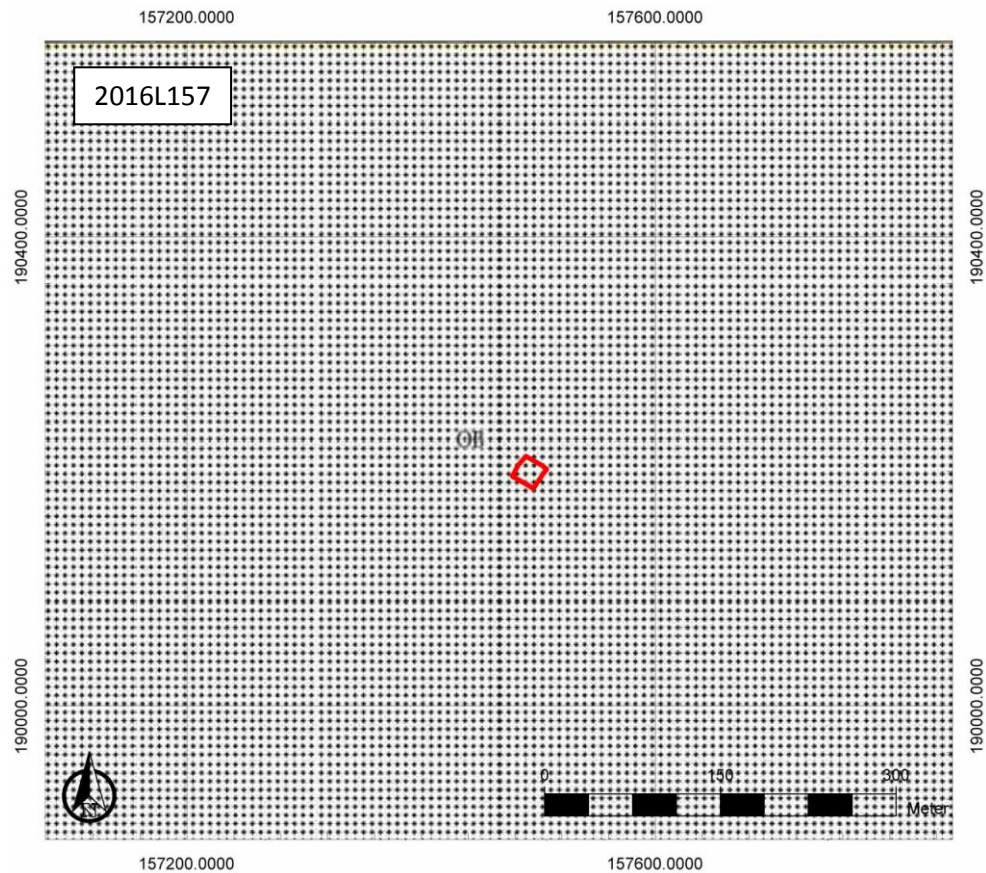
De quartairgeologische kaart (Figuur 11) geeft aan dat zich binnen het onderzoeksgebied eolische afzettingen van het Weichseliaan (Laat-Pleistoceen) of mogelijk Vroeg-Holoceen bevinden en/of hellingsafzettingen van het Quartair. Deze karteereenheid kan plaatselijk afwezig zijn. Hieronder komen fluviale afzettingen van het Weichseliaan (Laat-Pleistoceen) voor. Ten noordoosten van het onderzoeksgebied zijn mogelijk fluviale afzettingen van het Holoceen en mogelijk Tardiglaciaal (Laat-Weichseliaan) aanwezig, ter hoogte van de vallei van de Dijle.¹⁰

De bodemkaart (Figuur 13) toont dat het onderzoeksgebied volledig in bebouwde zones (OB) gelegen is. Verder ten westen van het onderzoeksgebied wordt de bodem aangegeven als een droge lemig zandbodem met dikke antropogene humus A horizont en gevlekte textuur B horizont (Sbm(b)), een matig droge lemig zandbodem met dikke antropogene humus A horizont en gevlekte textuur B horizont (Scm(b)), een matig droge lemig zandbodem met weinig duidelijke ijzer en/of humus B horizont (Scfy), een zeer natte zandbodem zonder profiel (Lfp) en sterk vergraven gronden (OT).¹¹

Volgens de bodemgebruikkaart wordt het onderzoeksgebied ingenomen door een parking (Figuur 14), wat op de meest recente luchtfoto ook het geval is (Figuur 6).

¹⁰ www.geopunt.be/kaart

¹¹ www.geopunt.be

Figuur 13: Bodemkaart met aanduiding van het onderzoeksgebied (www.geopunt.be)

Figuur 14: Bodemgebruiksk kaart met aanduiding van het onderzoeksgebied (www.geopunt.be)

2.4.2 Historische beschrijving van het onderzochte gebied

2.4.2.1 Algemeen

De naam "Mechelen" verscheen voor de eerste maal in 870. Momenteel wordt aangenomen dat er bij de overgang van de vroege naar de volle middeleeuwen twee bewoningskernen bestonden: één op de linkeroever (een *portus*/handelscentrum in de omgeving van de Zoutwerf en de Haverwerf) en één op de rechteroever (een kapitteldomein/religieus centrum in de omgeving van het Sint-Romboutskerkhof) van de Dijle.¹²

In de 10de eeuw kreeg de prins-bisschop van Luik het domein Mechelen in leen. Door het verwerven van heerlijke rechten ontstond de "heerlijkheid Mechelen". Na een kortstondige overheersing door de hertog van Brabant kwam Mechelen in 1356 in het bezit van Lodewijk van Male, graaf van Vlaanderen. De stad Mechelen vormde binnen het hertogdom Brabant een afzonderlijke heerlijkheid en hield als dusdanig stand tot het einde van het *Ancien Régime*.¹³

Vanaf de 13de eeuw was Mechelen een echte bloeiende stad.¹⁴ In de 14de, de 15de en de eerste helft van de 16de eeuw werden heel wat gebouwen opgetrokken, zoals stadspaleizen, en op het eind van de 15de eeuw schapte Mechelen het zelfs tot juridische hoofdstad van de Nederlanden. In de tweede helft van de 16de eeuw werd de stad echter geplaagd door opeenvolgende rampen. Kloosterlingen die voorheen *extra muros* woonden, vonden vanaf dan onderdak in de stad. Zo werd de stad van paleizen stilaan een stad van kloosters. Dat bleef zo tot het einde van het *Ancien Régime*. Een aantal kloosterordes bleven vanaf dan definitief weg uit Mechelen. Andere kwamen (terug) en legden zich onder meer toe op onderwijs. Zo werd de stad van kloosters uiteindelijk een stad van scholen.¹⁵

2.4.2.2 Onderzoeksgebied en omgeving

Het onderzoeksgebied is gesitueerd net ten zuiden van de oudste omwalling, die vermoedelijk rond 1200 (niet vóór 1150) werd aangelegd (Figuur 15). De halfcirkelvormige omwalling bestond uit een aarden wal en een gracht van minstens 12 m breed. De gracht stond permanent droog door de natuurlijke helling van het terrein en zijn verbinding met de Dijle, naar waar hij afwaterde. De Milsenstraat is gesitueerd ter hoogte van deze omwalling. Deze omwalling werd vermoedelijk gebouwd als bescherming van de enige oversteekplaats over de Dijle in Mechelen in de 12de eeuw. Ter hoogte van de oversteekplaats is de Grootbrug te situeren, voor het eerst vermeld in 1261. Voor de aanleg van deze brug was hier wellicht een voorde – een doorwaadbare plaats – gesitueerd. Ten westen van het onderzoeksgebied is de Hoogstraat gelegen, die in het verlengde ligt van de oversteekplaats van de Dijle en de Steenweg. De Steenweg is vermoedelijk de oudste verharde straat van Mechelen, gelegen tussen de Grootbrug en het begin van de Begijnenstraat. Deze werd voor het eerst vermeld in 1257, maar de aanleg is vermoedelijk te dateren tussen 1150 en 1200, aangezien de oudste omwalling wellicht in verband staat met de aanleg van de Steenweg.¹⁶ De Steenweg gaat mogelijk terug op een Romeins tracé.¹⁷

¹² Troubleyn *et al.* 2007, 16-17, 23; Robberechts s.d.; <https://inventaris.onroerenderfgoed.be/cai/zone/140035>.

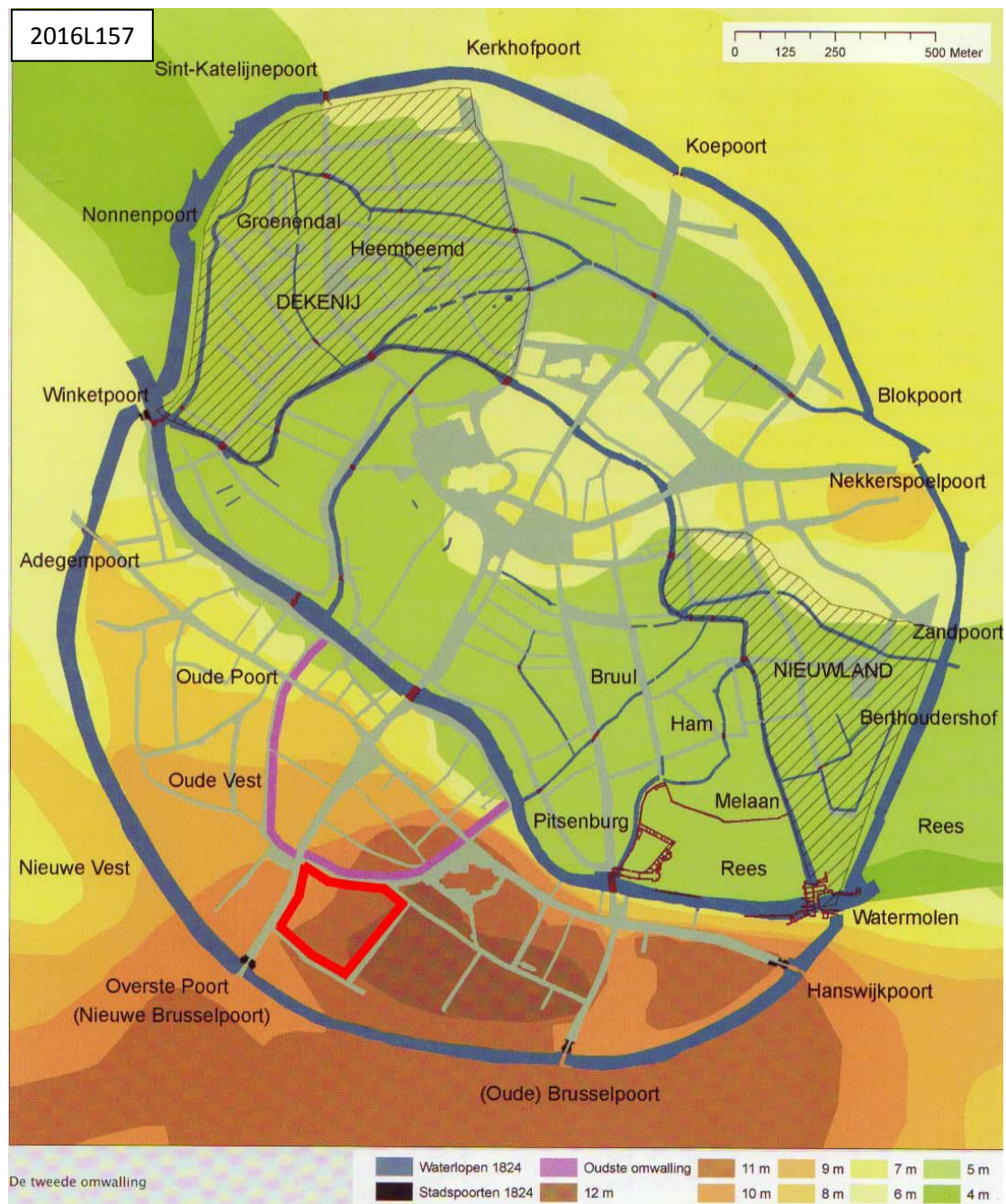
¹³ <https://inventaris.onroerenderfgoed.be/dibe/geheel/20411>

¹⁴ Troubleyn *et al.* 2007, 21

¹⁵ Robberechts s.d.; <https://inventaris.onroerenderfgoed.be/cai/zone/140035>

¹⁶ Kinnaer/Wouters 2007, 11-13 en 28

¹⁷ Rombaut 1997, 16

Figuur 15: Figuur met de omwallingen van Mechelen. In paars is de eerste omwalling aangegeven. Situering van het bouwblok waarbinnen het onderzoeksgebied valt in rood (Kinnaer/Wouters 2007, 24).

Het onderzoeksgebied maakt deel uit van de parochie van Onze-Lieve-Vrouw-over de Dijle. Ze werd als eerste parochie losgemaakt van de collegiale of kapittelkerk van Sint-Rombouts in 1255. Voordien werd de pastorale functie van het gebied vervuld door de plebaan van Sint-Rombout, één van de dignitarissen binnen het kapittel¹⁸. Door de aanleg van de tweede omwalling in de 13de eeuw kwam het onderzoeksgebied binnen de stadsomwalling te liggen. De aanleg van de omwalling werd gestart in 1264. In 1268 moet de aanleg van de omwalling reeds vergevorderd geweest zijn of zelfs voltooid.¹⁹

¹⁸ Rombaut 1997, 15

¹⁹ Kinnaer/Wouters 2007, 28-29

Na een kortstondige overheersing door de hertog van Brabant kwam Mechelen in 1356 in het bezit van Lodewijk van Male, graaf van Vlaanderen. De stad Mechelen vormde binnen het hertogdom Brabant een afzonderlijke heerlijkheid en hield als dusdanig stand tot het einde van het *Ancien Régime*.²⁰

Een groot deel van het bouwblok waar het onderzoeksgebied zich in bevindt, maar meer naar het noorden gelegen, werd ingenomen door het laatmiddeleeuwse Hof van Milsen, hotel van de heren van Milsen. Dit was van het einde van de 14de eeuw tot 1613 in het bezit van de familie van Oyenbrugge, later bewoond door verscheidene eigenaars.²¹ De gebouwen van het Hof zijn evenwel aan de zijde van de Milsenstraat te situeren. Ter hoogte van het onderzoeksgebied zouden zich de bijhorende tuinen en boomgaarden bevonden hebben. Op heden is het onderzoeksgebied in gebruik als de school Ursulinen Mechelen. De school omvat twee klasgebouwen van circa 1900.²² In het voorjaar van 1914 ontvingen de zusters Ursulinen van Onze-Lieve-Vrouw-Waver de vraag van kardinaal Mercier om een school in de Milsenstraat te Mechelen over te nemen. Het is het begin van een lange geschiedenis Ursulinen Mechelen. Bij het uitbreken van de Eerste Wereldoorlog betekenden de nieuwe gebouwen in het centrum van Mechelen de redding voor de normaalschool van Onze-Lieve-Vrouw-Waver, want die campus werd volledig vernield.²³

2.4.2.3 Mutaties binnen het onderzoeksgebied

Cartografische bronnen zijn interessant om de evoluties binnen het onderzoeksgebied vast te stellen. Het stadsplan van Jacob Van Deventer (1550-1565) is de oudste bekende plattegrond van de stad Mechelen en vormde wellicht het model voor tal van daarna gedrukte stadsplannen. Ze werd gemaakt in opdracht van keizer Karel V en koning Filips II.²⁴ De weergegeven bebouwing in het bouwblok situeert zich langsheen de straten (Figuur 16). De onderzoekszone is gelegen ter hoogte van bebouwd terrein en gedeeltelijk het onbebouwd binnengebied.

²⁰ <https://inventaris.onroerenderfgoed.be/dibe/geheel/20411>

²¹ <https://inventaris.onroerenderfgoed.be/dibe/relict/50758>

²² <https://inventaris.onroerenderfgoed.be/dibe/relict/50758>

²³ <http://www.ursulinenmechelen.be/geschiedenis>

²⁴ <http://www.beeldbankmechelen.be>

Figuur 16: Plattegrond van de stad Mechelen en onmiddellijke omgeving, door Jacob Van Deventer, 1550-1565 (facsimile, 1888) (Stadsarchief Mechelen – SME001002172) (<http://www.beeldbankmechelen.be>)

Figuur 17: Plattegrond van de stad Mechelen rond het laatste kwart van de zestiende eeuw, naar het originele plan van de hand van Jan van Hanswijck, kopie door Jan-Baptist De Noter, 1812 (Stadsarchief Mechelen – SME001001846). Wegens het perspectief is het problematisch om een noordpijl, coördinaten en een schaallat toe te voegen.

Figuur 18: Plattegrond van de stad Mechelen van Braun en Hogenberg, 1574 (Stadsarchief Mechelen – SME001002155). Wegens het perspectief is het problematisch om een noordpijl, coördinaten en een schaalat toe te voegen.

Het op één na oudste bewaarde stadsplan van Mechelen werd opgemaakt door landmeter Jan van Hanswijck. Dit originele plan toont alle belangrijke gebouwen meer herkenbaar. De kaart was na 200 jaar in zo'n slechte toestand dat Ernest, (later) graaf van Coloma, baron van Sint-Pieters-Leeuw, opdracht gaf aan Jan-Baptist De Noter om een (verkleinde) kopie te maken (Figuur 17).²⁵ De kaart geeft aan dat zowel de Sint-Jacobstraat als de Hoogstraat gekenmerkt worden door aaneengesloten bebouwing, in tegenstelling tot de Milsenstraat en de Groenstraat waar de bebouwing plaatselijk onderbroken wordt. De achtererven lijken als tuin ingericht te zijn en bevatten daarnaast nog enkele achterhuizen, die niet op de kaart van Van Deventer voorkomen. Het onderzoeksgebied bevindt zich ter hoogte van bebouwing met achterliggende tuinzone langs de Sint-Jacobstraat.

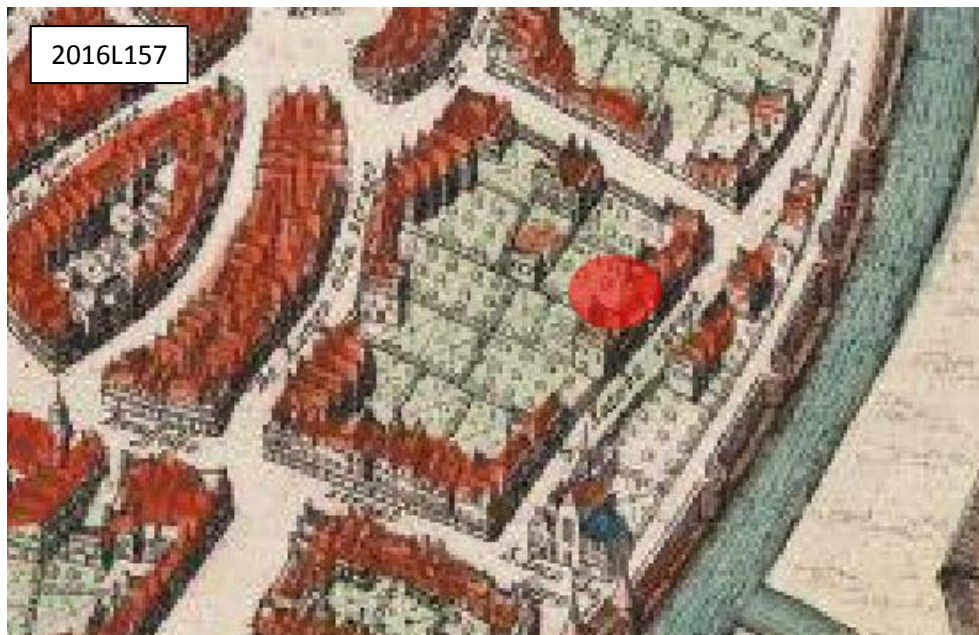
In 1574 werd door G. Braun en F. Hogenberg een stadsplattegrond opgemaakt, die gepubliceerd werd in G. Braun en F. Hogenberg, *Civitates Orbis Terrarum, Liber primus*, Keulen, 1575 (Figuur 18). Op de kaart staat geen schaal aanduiding weergegeven. Een duidelijk verschil met de vorige kaart is de afwezigheid van een aantal panden aan de Groenstraat. Achter de huizen bevinden zich tuinen en twee achterhuizen, die behoren tot een van de panden die grenzen aan de Sint-Jacobstraat en de Groenstraat. Ter hoogte van het onderzoeksgebied is opnieuw bebouwing en tuinzone aanwezig.

Op de plattegrond van J. Blaeu, uit de 1649, is een gelijkaardige situatie te zien. De plattegrond moet wel kritisch benaderd worden (Figuur 19).²⁶ Deze kaart stemt grotendeels overeen met stadsplattegrond opgetekend door G. Braun en F. Hogenberg. Hoewel deze vroege plannen bruikbaar zijn om een indruk van de stadsontwikkeling te krijgen, waren ze niet bedoeld om individuele huizen te identificeren.

Een andere kaart die kan aangehaald worden, is die uit 1745 van de hand van van Basire (Figuur 20). Deze kaart toont grotendeels gelijkenissen met de stadsplattegrond van J. Blaeu. Het aantal panden dat afgebeeld is, neemt wel drastisch af. Ook zijn er niet langer achterhuizen weergegeven op de achtererven binnen het bouwblok.

²⁵ <http://www.beeldbankmechelen.be>

²⁶ <http://www.beeldbankmechelen.be>

Figuur 19: Plattegrond van Mechelen, van Blaeu, 17de eeuw, ingekleurde versie, 1649 (Stadsarchief Mechelen – fotonr. SME001002158). Wegens het perspectief is het problematisch om een noordpijl, coördinaten en een schaalat toe te voegen.

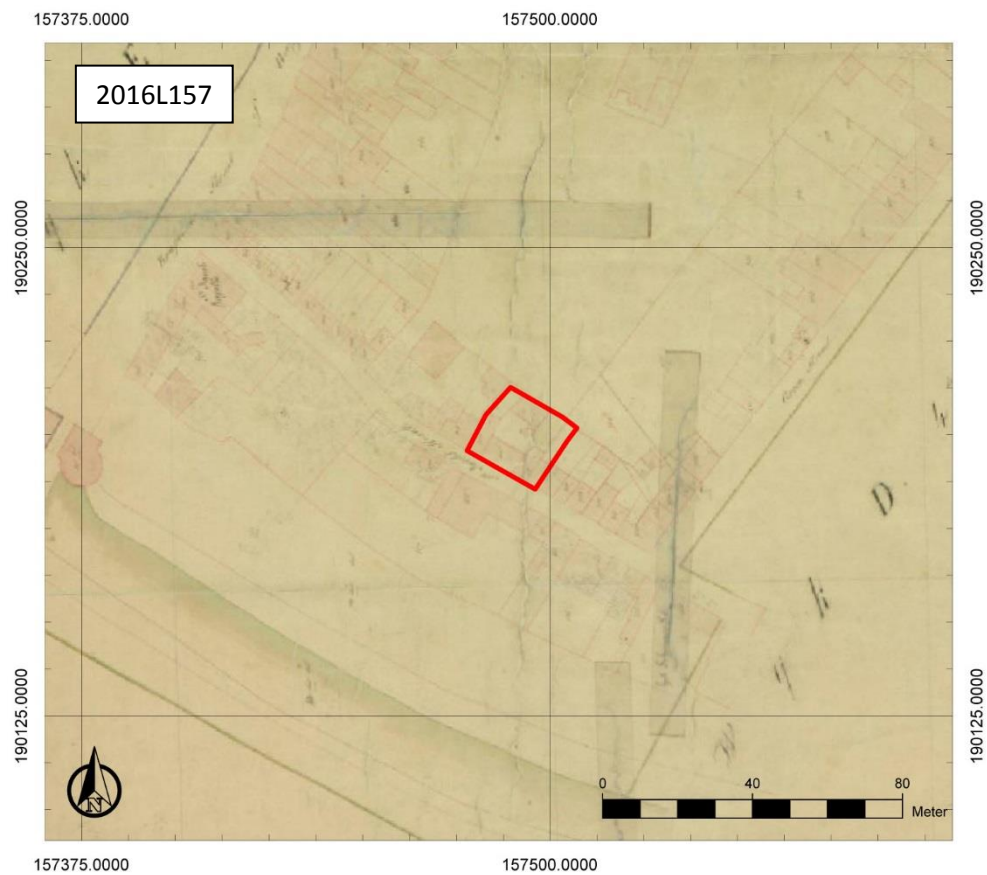

Figuur 20: Plattegrond van de stad Mechelen, van Basire, 1745 (Stadsarchief Mechelen – SME001002170). Wegens het perspectief is het problematisch om een noordpijl, coördinaten en een schaalat toe te voegen.

Op de Kabinetskaart van de Oostenrijkse Nederlanden uit 1771-1778 (Figuur 21) is binnen het onderzoeksgebied een gebouw met achtererf te zien dat is ingericht als tuin. Op de kaart van Berlin uit 1777 worden geen verdere details van de huizen en de achterliggende erven afgebeeld. Deze kaart draagt voor deze zone dan ook weinig bij. Dit geldt eveneens voor de plattegrond van J. Hunin uit circa 1800. Omwille hiervan zijn ze niet weergegeven. Op een kadasterkaart uit 1824 is bebouwing te zien in het onderzoeksgebied (Figuur 21), met name drie panden met tuin en achterbouwen. De Atlas cadastral parcellaire de la Belgique van Popp (1864) toont een gelijkaardige situatie als op de vorige kaart (Figuur 22).

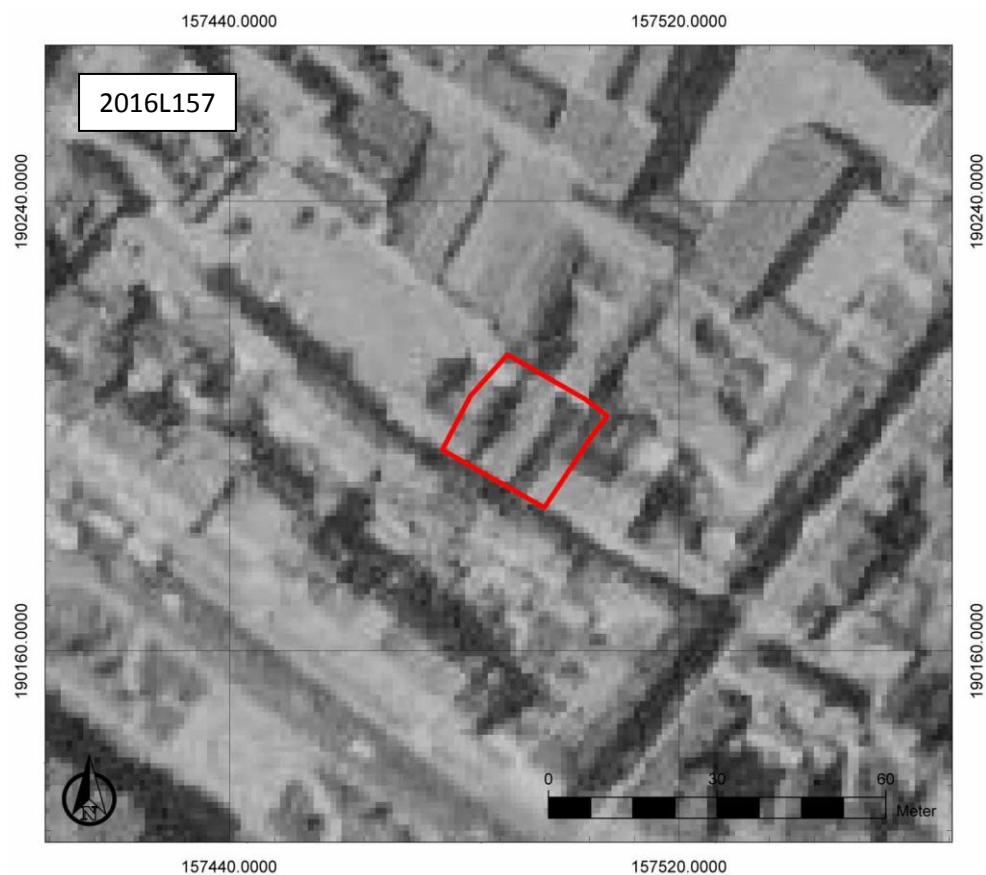
Figuur 21: Kabinetkaart van de Oostenrijkse Nederlanden (1771-1778) met aanduiding van het onderzoeksgebied, detail (www.geopunt.be)

Figuur 22: Kadaster (1824), met aanduiding van het onderzoeksgebied (beeldbank Mechelen)

Figuur 23: Atlas cadastral parcellaire de la Belgique van Popp (1864), met aanduiding van het onderzoeksgebied (www.geopunt.be)

Figuur 24: Luchtfoto uit 1971 met aanduiding van het onderzoeksgebied (www.geopunt.be)

Figuur 25: Luchtfoto uit 1979-1990 met aanduiding van het onderzoeksgebied (www.geopunt.be)

Een luchtfoto uit 1971 (Figuur 24) toont dat het onderzoeksgebied nog steeds bebouwd is. Een luchtfoto uit 1979-1990 geeft aan dat het onderzoeksgebied een parking is (Figuur 25).

2.4.3 Het onderzochte gebied in zijn archeologisch kader

Het onderzoeksgebied is gelegen in de vastgestelde archeologische zone ‘Historische stadskern van Mechelen’. In de omgeving van het onderzoeksgebied zijn verschillende gekende archeologische waarden gelegen. Ze kunnen inzicht bieden in het archeologisch potentieel van het onderzoeksgebied (Figuur 26). Er bevinden zich archeologische resten uit de metaaltijden en de middeleeuwen ten noorden van het onderzoeksgebied. Op de vindplaats aangegeven door CAI ID 156213 kwamen aardewerkscherven en huttenleem uit de ijzertijd tevoorschijn, naast een middeleeuwse afvalput/beerput met aardewerk en twee koperen munten.²⁷ Op locatie CAI ID 102264, ten noorden van het onderzoeksgebied, bevinden zich archeologische resten uit de Romeinse periode, namelijk een vondstenconcentratie van Romeins aardewerk en bouw materiaal.²⁸ Ganzendries site 1 (CAI ID 160636) leverde tal van middeleeuwse vondsten op (zie verder).²⁹

Ten westen van de onderzoekszone bevinden zich eveneens restanten uit de middeleeuwen. De Brusselpoort (CAI ID 156187) herbergt de restanten van de 13de-eeuwse stadspoort.³⁰ Op de hoek van de Hoogstraat en de Sint-Jacobstraat stond de Sint-Jacobskapel (CAI ID 156411). De kapel maakte deel uit van het voormalige Sint-Jacobsgasthuis en dateert uit de middeleeuwen.³¹ Op locatie

²⁷ Centrale Archeologische Inventaris, CAI ID 156213, Ganzendries 5-9 (geraadpleegd op 12 oktober 2016)

²⁸ Centrale Archeologische Inventaris, CAI ID 102264, Hoogstraat I (geraadpleegd op 12 oktober 2016)

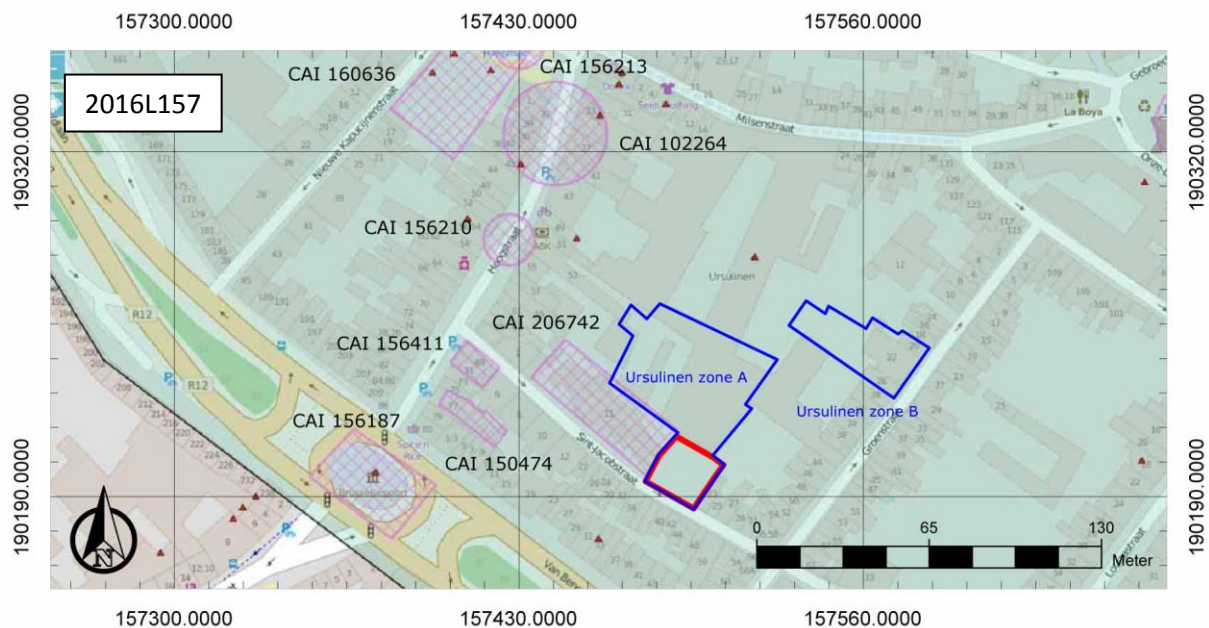
²⁹ Centrale Archeologische Inventaris, CAI ID 160636, Ganzendries site 1 (geraadpleegd op 12 oktober 2016)

³⁰ Centrale Archeologische Inventaris, CAI ID 156187, Brusselpoort (geraadpleegd op 12 oktober 2016)

³¹ Centrale Archeologische Inventaris, CAI ID 156411, Sint-Jacobskapel (geraadpleegd op 12 oktober 2016)

CAI ID 156210 werd een afvalput/beerput uit de late middeleeuwen aangetroffen.³² Op de vindplaats CAI ID 150474 kwam een waterput uit witte zandsteen tevoorschijn, vermoedelijk uit de late middeleeuwen.³³

Ten westen van het onderzoeksgebied bevinden zich ook resten uit de nieuwe tijd, met name de locatie CAI ID 206742, waar een waterput/afvalput ontdekt werd met faïence, rood aardewerk en steengoed, dat toegeschreven kan worden aan de 1ste helft van de 18de eeuw. Een diepe gracht en een in baksteen gemetste aalput met o.a. steengoed en majolica, beiden van onbepaalde datering, bevonden zich eveneens in dit onderzoeksgebied.³⁴

Figuur 26: Overzichtskartaal Centrale Archeologische Inventaris met aanduiding van het onderzoeksgebied
(<https://geo.onroerenderfgoed.be/>)

2.4.3.1 Eerder onderzoek op het terrein van de Ursulinen (Hoogstraat 35)

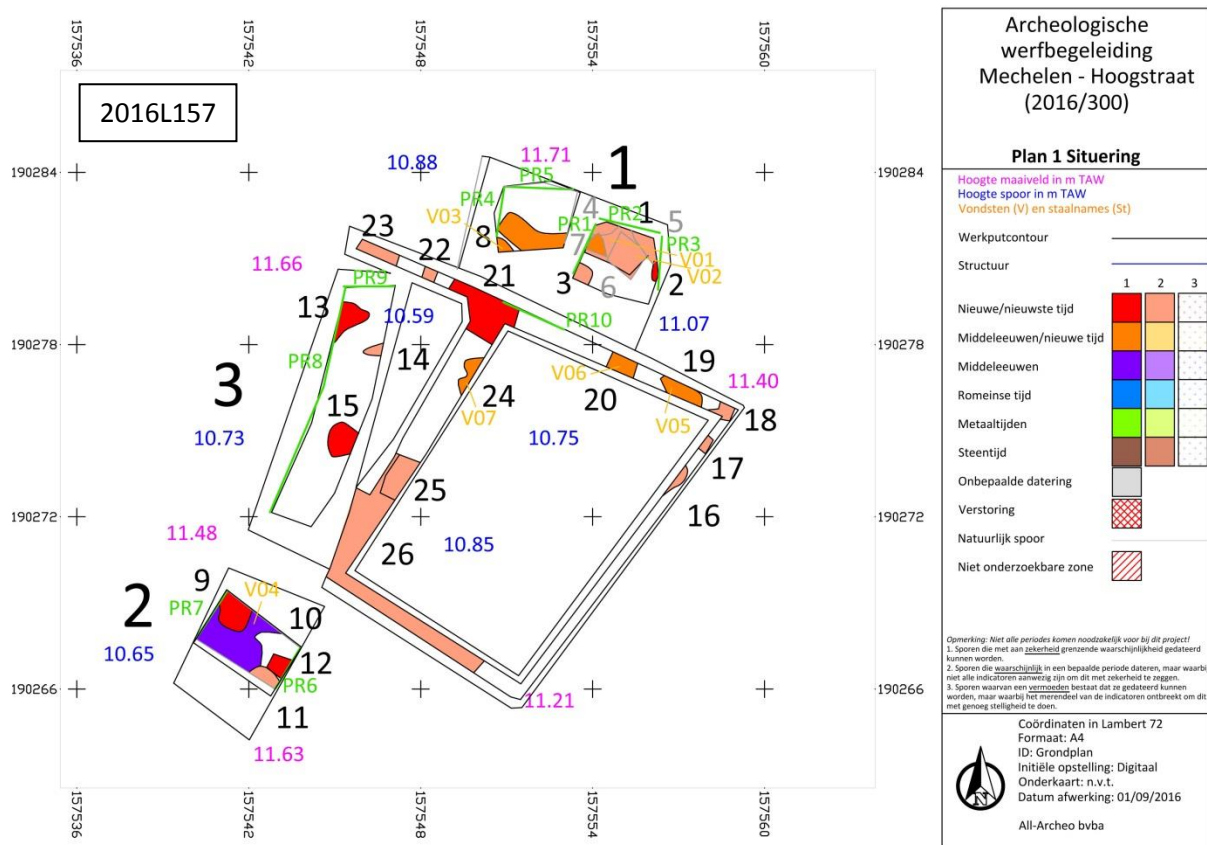
Zoals beschreven in hoofdstuk 2.2 was het onderzoeksgebied reeds eerder het onderwerp van een archeologisch vooronderzoek, met resten die voornamelijk lijken te dateren in de 15de tot 17de eeuw en in de 19de of 20ste eeuw. Daarnaast werd naar aanleiding van de realisatie van een sanitair blok een archeologische werfbegeleiding uitgevoerd door All-Archeo bvba op het terrein van de Ursulinen. Binnen het onderzoeksgebied werd een bodemopbouw vastgesteld, die bovenaan bestaat uit een laag stabilisé, gevolgd door een opgebracht pakket. Daaronder is een oude ploeglaag aanwezig. In het zuidwesten van het onderzoeksgebied werden twee fasen onderscheiden in de ploeglaag (Ap1 en Ap2 horizont). Daaronder bevindt zich de C horizont. Plaatselijk werd nog een gebioturbeerde laag vastgesteld tussen de A en de C horizont (A/C horizont). Tijdens de werfbegeleiding werden uitsluiten kuilen vastgesteld (Figuur 27). Ze dateren uit de middeleeuwen, de nieuwe tijd en de nieuwste tijd.³⁵

³² Centrale Archeologische Inventaris, CAI ID 156210, Hoogstraat 35 (geraadpleegd op 12 oktober 2016)

³³ Centrale Archeologische Inventaris, CAI ID 150474, Hoogstraat II (geraadpleegd op 12 oktober 2016)

³⁴ Centrale Archeologische Inventaris, CAI ID 206742, Sint-Jacobstraat (geraadpleegd op 12 oktober 2016)

³⁵ Reyns/Cléda 2016, 6-7

Figuur 27: Allesporenkaart van de reeds uitgevoerde opgraving (Reyns/Cleda 2016)

2.4.3.2 Onderzoek aan de Ganzendries en ter hoogte van het Hof van Cortenbach

Omwille van het belang voor de verdere situering en discussie van de onderzoeksresultaten, wordt dieper ingegaan op archeologisch onderzoek aan de Ganzendries en ter hoogte van het Hof van Cortenbach. Van augustus 2010 tot maart 2011 werd door de stedelijke dienst archeologie van de stad Mechelen een opgraving uitgevoerd ter hoogte van de Ganzendries. Er werden grote hoeveelheden hoornpitten, kaaksbeenderen en gekliefde lange beenderen van voornamelijk runderen gevonden, die wijzen op drie artisanale activiteiten: hoornbewerking, extractie van mergolie en de productie van teerlingen.³⁶ Daarnaast werden er sporen aangetroffen die toe te schrijven zijn aan de 12de -13de eeuw.³⁷ Enkele hiervan zijn ouder en mogelijk te dateren in de 10de-11de eeuw. Vervolgens werden vier fasen van bewoning vastgesteld, voorafgaand aan de eerste baksteenbouw. De eerste twee fasen onderscheiden zich van de twee laatste door de afwezigheid van een haard.³⁸ Het eerste baksteenhuis stamt uit de 14de eeuw en werd vernieuwd in de 15de eeuw. In de nieuwe tijd (16de eeuw) werd het huis terug vernieuwd met onder andere de aanleg van kelders en een nieuwe beerput. Elders op de site verscheen er een achterhuis en een kelder en werden andere restanten van woningen aangetroffen. Er werd vastgesteld dat de gebouwen op de percelen in de 19de eeuw een verdere ontwikkeling kenden.³⁹ Bij het onderzoek werden tot vijf archeologische vlakken aangelegd, tot een diepte van circa 2,5 m onder het maaiveld.⁴⁰

³⁶ Troubleyn/Kinnaer 2012, 24-28

³⁷ Troubleyn/Kinnaer 2012, 96-182

³⁸ Troubleyn/Kinnaer 2012, 200-319

³⁹ Troubleyn/Kinnaer 2012, 320-613

⁴⁰ Troubleyn/Kinnaer 2012, 36-84

Op de hoek tussen de Korenmarkt en de Onze-Lieve-Vrouwestraat werd door Archebo bvba in oktober 2015 een archeologische prospectie uitgevoerd door middel van proefputten. Er werden enerzijds funderingsmuren aangetroffen en anderzijds grondsporen. De sporen zijn goed bewaard en bevonden zich vrij snel onder het maaiveld tot een diepte van 1 à 1,50 m. De grondsporen waren grote kuilen met verschillende vullingen. Het materiaal dat hier uit kwam kon allemaal gedateerd worden in de postmiddeleeuwen. Er werden ook funderingsmuren aangetroffen. Deze komen niet overeen met perceelsmuren aanwezig op het primitief kadasterplan. Ze wijzen er wel op dat reeds vroeger het binnengebied bebouwd was, zoals ook op historische plannen te zien is. Een datering voor deze muren is moeilijk. Op basis van de baksteenformaten zou een datering in de 14de eeuw gegeven kunnen worden.⁴¹

2.4.4 Interpretatie van het onderzochte gebied en synthese

Na uitvoering van het bureauonderzoek kunnen de onderzoeksvragen die vooropgesteld werden, beantwoord worden.

Welke aanwijzingen bevatten de bestaande bronnen over het archeologisch potentieel van het terrein?

De historische en cartografische gegevens geven inzicht in de geschiedenis van de omgeving van het onderzoeksterrein. Rond 1200 is er zeker een belangrijke weg gelegen ten westen het onderzoeksgebied met een doorwaadbare plaats door de Dijle. Door de aanleg van de tweede omwalling in de 13de eeuw kwam het onderzoeksgebied binnen de stadsomwalling te liggen. Het bouwblok is in de 19de eeuw bijna uitsluitend bebouwd geweest langs de aansluitende straten. Ten noorden van het onderzoeksgebied bevond zich het laatmiddeleeuwse Hof van Milsen. Vlak bij het onderzoeksgebied blijken zich diverse resten uit de late middeleeuwen, de nieuwe en de nieuwste tijd te bevinden. Daarnaast is er ook sprake van resten uit de ijzertijd en de Romeinse periode. Het gaat hoofdzakelijk om resten van bewoning, maar ook resten van industrie, religie en verdedigingselementen zijn in de omgeving aanwezig.

Het onderzoeksgebied valt binnen een zone die in het verleden reeds aan en archeologisch vooronderzoek door middel van proefputten onderworpen werd. De sporen lijken, op basis van de vondsten, voornamelijk te dateren in de 15de tot 17de eeuw en in de 19de of 20ste eeuw. Het gaat om muren, (puin)kuilen, paalsporen en een greppel. Oudere sporen werden niet vastgesteld, maar dit is mogelijk het gevolg van de beperkte omvang van de proefputten. In de proefputten die nabij het huidige onderzoeksgebied zijn gesitueerd, en waarvan het maaiveld te situeren was ter hoogte van het huidige maaiveldniveau in het onderzoeksgebied, werden de relevante archeologische niveaus gedefinieerd op volgende dieptes:

- Bovenzijde cultuurlagen :ca. 80 cm onder het maaiveld of 11,20 m TAW;
- Bovenzijde B-horizont ("verbruining"): ca. 120 cm onder het maaiveld of 10,80 m TAW;
- Bovenzijde C-horizont: ca. 160 cm onder het maaiveld of 10,40 – 10,60 m TAW. Er werden geen sporen vastgesteld die op dit niveau aanvangen, maar de lichtere en uitgeloopte sporen zijn aan de bovenzijde van de B-horizont moeilijk te herkennen, waardoor een aantal sporen pas 'zichtbaar' zal worden aan de bovenzijde van de C-horizont.⁴²

⁴¹ Claesen/Devroe/Van Genechten 2015, 28-34

⁴² Bruggeman/Coremans 2016, 69

Figuur 28: Synthesepan met aanduiding van de zones die reeds aan een proefputtenonderzoek werden onderworpen en waar het huidige onderzoeksgebied binnen valt (rood). Onderkaart: Centrale Archeologische Inventaris

Wat is de landschapshistoriek en de gebruiksevolutie van het terrein?

Het onderzoeksgebied is gelegen in een interfluvium, een hoger gelegen rug tussen de rivieren Zenne en Dijle. Het is specifiek gelegen op een van de hoogste locaties van de binnenstad, op de zacht aflopende noordwestflank. Omwille van deze gunstige landschappelijke ligging heeft het onderzoeksgebied een hoog archeologisch potentieel. Ter hoogte van het onderzoeksgebied bevinden zich reeds vanaf de oudste kaarten, te dateren in de 16de eeuw, gebouwen langs de Sint-Jacobstraat met daarachter tuinen. In de 20ste eeuw werd het binnengebied grotendeels volgebouwd. In de tweede helft van de 20ste eeuw verdween de bebouwing opnieuw.

Wat is de impact van de geplande werken?

Op het terrein wordt omgevingsaanleg voorzien. Ze omvat het verwijderen van de huidige verharding, het aanbrengen van nieuwe verharding met een oppervlakte van 86 m², het aanbrengen van grasdallen met een oppervlakte van 30 m² en ter hoogte van de rest van het onderzoeksgebied wordt er voorzien in groenaanleg. De bovenkant van de afwerking blijft op hetzelfde pas. In dat opzicht blijft het maaiveldniveau behouden. Andere ingrepen die in de bouwzone worden voorzien zijn de aanleg van een septische put, een regenwaterput en een infiltratiesysteem aan de noordwestzijde van het onderzoeksgebied met een oppervlakte van circa 56 m². De diepte van het eerste relevante archeologische niveau vastgesteld in de nabijgelegen proefputten van een eerder archeologisch vooronderzoek, gelegen op dezelfde hoogte, bedraagt circa 80 cm. Voor de aanleg van de verharding wordt een ingreep in de bodem voorzien van ca. 45 cm ten opzichte van het huidige maaiveld, de groenaanleg veroorzaakt een ingreep in de bodem van ca. 45 cm en de plantputten voor de bomen worden uitgegraven tot een diepte van ca. 60 cm. Deze ingrepen zullen het eerste archeologische niveau niet raken. De aanleg van de septische put, regenwaterput en het infiltratiesysteem veroorzaakt een ingreep in de bodem tot een diepte van minstens circa 1,20 m onder het maaiveld. Hierdoor zullen het eerste en het tweede archeologische niveau verstoord worden. Het derde archeologische niveau bevindt zich op slechts geringe diepte onder de geplande verstoringsdiepte en is bijgevolg ook bedreigd. De aanleg van de septische put, regenwaterput en het infiltratiesysteem vormen bijgevolg een wezenlijke bedreiging voor het aanwezige bodemarchief, aangezien verschillende bodemingrepen gepland zijn die de gekende archeologische niveaus zullen raken.

2.4.5 Afweging noodzaak verder vooronderzoek

Uit het bureauonderzoek blijkt dat we over voldoende informatie beschikken om een te bekrachtigen archeologienota op te maken die de noodzaak voor een archeologische opgraving staft en een plan van aanpak hiervoor biedt. Het onderzoeksgebied maakte in het verleden reeds deel uit van een zone die onderworpen werd aan een archeologisch vooronderzoek door middel van proefputten. Hierbij werden relevante archeologische resten vastgesteld die te plaatsen zijn vanaf de 15de tot 17de eeuw en in de 19de of 20ste eeuw. De dieptes van de relevante niveaus uit de vorige onderzoeken zijn gebruikt om na te gaan of de werken relevante archeologische niveaus zullen raken. De aanleg van de septische put, regenwaterput en het infiltratiesysteem (ca. 56 m²) omvatten een ingreep in de bodem die een verstoring zal veroorzaken van de aanwezige archeologische niveaus en waar dus een archeologische opgraving dient uitgevoerd te worden. Hiervoor wordt een programma van maatregelen opgesteld. De overige geplande ingrepen zullen de relevante archeologische resten niet raken. Deze kunnen *in situ* bewaard worden.

2.4.6 Samenvatting gericht op een gespecialiseerd publiek

Landschappelijk is het onderzoeksgebied op een gunstige locatie gelegen, namelijk op een interfluvium, een hoger gelegen rug tussen de rivieren Zenne en Dijle. Het is specifiek gelegen op een van de hoogste locaties van de binnenstad, waardoor het een hoog archeologisch potentieel heeft. Het onderzoeksgebied is te situeren binnen de tweede stadsomwalling van Mechelen, aangelegd in de 13de eeuw. Rond 1200 is er zeker een belangrijke weg gelegen nabij het onderzoeksgebied met een doorwaadbare plaats door de Dijle. Op zeer korte afstand van het onderzoeksgebied werden reeds proefputten aangelegd die de aanwezigheid van relevante archeologische resten staven. Deze resten lijken voornamelijk te plaatsen vanaf de 15de eeuw, maar de aanwezigheid van oudere resten is niet uitgesloten omwille van de beperkte omvang van de proefputten. Een afweging van de geplande werken ten opzichte van de relevante archeologische niveaus maakt duidelijk dat een deel van het onderzoeksgebied dient opgegraven te worden. Ter hoogte van de rest van het onderzoeksgebied kunnen de archeologische resten *in situ* bewaard blijven.

2.4.7 Samenvatting gericht op een niet gespecialiseerd publiek

Het onderzoeksgebied, dat zich binnen de middeleeuwse stadskern van Mechelen bevindt, is te situeren op een van de hoogste locaties van Mechelen. Het ligt op een hogere rug tussen de Zenne en de Dijle. Een dergelijke locatie werd door de mens in het verleden vaak gebruikt en laat doorgaans heel wat sporen in de bodem na. In de omgeving van het onderzoeksgebied werden resten vastgesteld die te plaatsen zijn vanaf de metaaltijden, wat de hoge archeologische verwachtingen bevestigt. Rond 1200 is er zeker een belangrijke weg gelegen nabij het onderzoeksgebied met een doorwaadbare plaats door de Dijle. In de 13de eeuw wordt het onderzoeksgebied opgenomen binnen stadsomwalling. Quasi aansluitend op het onderzoeksgebied werden proefputten aangelegd op basis waarvan het archeologisch belang van de onderzoekslocatie kon bevestigd worden. De aangetroffen resten lijken voornamelijk te plaatsen vanaf de 15de eeuw, maar de aanwezigheid van oudere resten kon niet bevestigd worden. Het is niet verwonderlijk dat er geen oudere resten werden aangetroffen, gezien de beperkte omvang van de onderzoekspullen en de doorgaans sterke ruimtelijke spreiding van pre-stedelijke sporen. Een afweging van de geplande werken ten opzichte van de relevante archeologische niveaus maakt duidelijk dat een deel van het onderzoeksgebied dient opgegraven te worden. Ter hoogte van de rest van het onderzoeksgebied kunnen de archeologische resten ter plaatse bewaard blijven.

3 Bibliografie

3.1 Publicaties

Bogemans, F., 1996: *Toelichting bij de Quartairgeologische Kaart. Kaartblad 23 Mechelen*, Brussel.

Bruggeman, J./L. Coremans, 2016: Archeologisch vooronderzoek Mechelen – Hoogstraat 35 (Ursulinen), Temse (Rapporten All-Archeo bvba 309).

Claesen, J./A. Devroe/B. Van Genechten, 2015: Archeologische prospectie met ingreep in de bodem. Mechelen – Korenmarkt 27-29, Onze-Lieve-Vrouwestraat 22, Project Hof van Cortenbach, Kortenaken (ARCHEBO-rapport 2014/021).

Kinnaer, F./W. Wouters, 2007: De geschiedenis van Mechelen tijdens de 12e en 13e eeuw, in: L. Troubleyn/F. Kinnaer/A. Ervynck (red.) *Het Steen en de burgers. Onderzoek van de laatmiddeleeuwse gevangenis van Mechelen*, Mechelen, 11-45.

Reyns, N./B. Cléda, 2016: *Archeologienota Mechelen – Hoogstraat 35 (bouw sanitair blok)*, Temse (Rapporten All-Archeo bvba 406).

Rombaut, H., 1997: Mechelen: de vroegste ontwikkeling, in H. Installé (red.) *Historische stedenatlas van België. Mechelen*, Brussel, 11-22.

Troubleyn, L./F. Kinnaer 2012: Van ganzen en andere grazers. Resultaten van het archeologisch onderzoek van de Ganzendries in Mechelen, Mechelen.

3.2 Websites

Beeldbank Mechelen (2012)
<http://www.beeldbankmechelen.be>

Centrale Archeologische Inventaris (2016)
<https://cai.onroenderfgoed.be>

Databank ondergrond Vlaanderen (2016)
<http://dov.vlaanderen.be>

Geoloket Provincie Antwerpen (2016)
<http://geoloket.provincieantwerpen.be>

Geoportaal Onroerend Erfgoed (2017)
<https://geo.onroenderfgoed.be/>

Geopunt Vlaanderen (2017)
<http://www.geopunt.be/>

Inventaris Onroerend Erfgoed (2016)
<https://inventaris.onroenderfgoed.be>

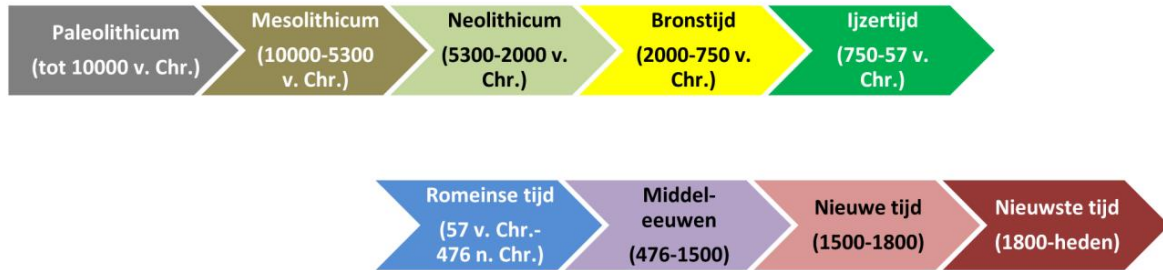
Mechelen in beweging (2016)
<http://www.mecheleninbeweging.be>

Onderzoeksbalans Onroerend Erfgoed Vlaanderen (2016)

<https://www.onderzoeksbalans.be>

4 Bijlagen

4.1 Archeologische periodes

4.2 Plannenlijst

Plannenlijst bureauonderzoek: projectcode 2016L157

Plan-nummer	Type	Onderwerp	Aanmaak-schaal	Aanmaak-wijze	Datum
1	Kadasterplan	Locatie onderzoeksgebied	1:1	Digitaal	06/01/2017
2	Topografische kaart	Locatie onderzoeksgebied	1:1	Digitaal	06/01/2017
3	Situeringsplan	Proefputtenonderzoek	1:1	Digitaal	06/01/2017
4	Bouwplan	Ontwerpplan	1:1	Digitaal	06/01/2017
5	Hydrografische kaart	Locatie onderzoeksgebied	1:1	Digitaal	06/01/2017
6	Hoogtemodel	Digitaal hoogtemodel terrein en omgeving	1:1	Digitaal	06/01/2017
7	Doorsnede	Terreinverloop	1:1	Digitaal	06/01/2017
8	Tertiaire geologische kaart	Locatie onderzoeksgebied	1:1	Digitaal	06/01/2017
9	Quartairgeologische kaart	Locatie onderzoeksgebied	1:1	Digitaal	06/01/2017
10	Bodemkaart	Locatie onderzoeksgebied	1:1	Digitaal	06/01/2017
11	Bodemgebruikskaart	Locatie onderzoeksgebied	1:1	Digitaal	06/01/2017
12	Overzichtskaart	Omwallingen van Mechelen	1:1	Digitaal	06/01/2017
13	Historische kaart	Jacob van Deventer	1:1	Digitaal	06/01/2017
14	Historische kaart	Jan van Hanswijck/Jan-Baptist De Noter	1:1	Digitaal	06/01/2017
15	Historische kaart	G. Braun en F. Hogenberg	1:1	Digitaal	06/01/2017
16	Historische kaart	Blaeu	1:1	Digitaal	06/01/2017
17	Historische kaart	van Basire	1:1	Digitaal	06/01/2017
18	Historische kaart	Kabinetskaart van de Oostenrijkse Nederlanden	1:1	Digitaal	06/01/2017
19	Kadasterplan	1824	1:1	Digitaal	06/01/2017
20	Historische kaart	Atlas cadastral parcellaire de la Belgique van Popp	1:1	Digitaal	06/01/2017
21	CAI-kaart	CAI vondstlocaties	1:1	Digitaal	06/01/2017
22	Allesporenkaart	Reeds uitgevoerde opgraving	1:1	Digitaal	06/01/2017
22	Syntheseplan	Synthese van het bureauonderzoek	1:1	Digitaal	06/01/2017

4.3 Fotolijst

Fotolijst bureauonderzoek: projectcode 2016L157

ID	Type	Onderwerp	Vervaardiging	Datum
F1	Luchtfoto	Toestand terrein 2015	Digitaal	06/01/2017
F2	Luchtfoto	Toestand terrein 1971	Digitaal	06/01/2017
F3	Luchtfoto	Toestand terrein 1979-1990	Digitaal	06/01/2017